

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף ז

(בעמוד הקודם)

הגמרא חוזרת לדברי רבי עקיבא:

רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות הנזקין מן העידית, וק"ו להקדש: הגמ' מבינה כעת שה"קל וחומר להקדש" הולך על הנזקין, דהיינו כמו שבנזקין המזיק משלם מהעידית שלו, כך גם לגבי הקדש. הגמרא שואלת באיזה מקרה מדובר:

מאי ק"ו להקדש? אם תאמר ששור שלנו (= שור של אדם) נגח שור של הקדש, ועל זה אמר ר"ע שהמזיק צריך לשלם להקדש מעידית. אי אפשר לומר כן, לפי שנאמר "וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְיָמָת..." ודורשים חז"ל שדווקא אם הזיק את שורו של רעהו חייב, אבל אם הזיק את שור ההקדש פטור.

אלא: ואם תאמר שמדובר באדם שאמר 'הרי עלי מנה לבדק הבית', שהגזבר גובה מהעידית של המקדש. גם זה א"א לומר, לפי שברגע שהוא התחייב לתת מנה להקדש - הוא נהיה חייב להקדש וההקדש נהיה ה'בעל חוב' שלו, ובעל חוב גובה מבינונית ולא מעידית.

וכי תימא: ואם תאמר שר"ע סבר שבעל חוב גובה מעידית כניזקין - גם את זה אי אפשר לומר. לפי שיש פירכא לקל וחומר (= 'קל וחומר להקדש'): - דוקא בעל חוב הדיוט (= רגיל, לא הקדש) שכוחו 'יפה' בנזקין כלומר שחברו שהזיק אותו חייב לשלם לו את הנזק, לכן גם יפה כוחו לגבי חוב והוא גובה מעידית. אבל הקדש ש'הורע' כוחו בנזקין כלומר ששור הדיוט שנגח שור של הקדש פטור, גם לגבי חוב לא יגבה ההקדש מעידית.

לעולם דנגח תורא דידן וכו': באמת מדובר שנגח שור ישראל את שור הקדש, ובכל אופן הוא חייב לשלם. משום שרבי עקיבא סובר כרבי שמעון בן מנסיא הסובר שפירוש הפסוק 'שור רעהו' - דוקא הנוגח שור של חברו משלם תם חצי נזק

ומועד נזק שלם (תם = שור שעדיין לא נגח ג' פעמים, מועד = שור שנגח ג' פעמים), אבל הנוגח שור הקדש אפילו תם משלם נזק שלם. ועל כך אמר רבי עקיבא שמשלם להקדש מעידית.

קושיא: אי הכי: אם כך מדוע ביארה הגמרא לעיל (רב אחא בר יעקב) שמחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא בברייתא היא במקרה שהעידית של ניזק היא כזיבורית של מזיק (האם הולכים אחר העידית של הניזק או של המזיק)?

יתכן שלכולי עלמא בכזה מקרה הולכים אחר העידית של הניזק (כמו שביארה הגמרא בדעת רבי ישמעאל לפי ביאורו של רב אחא בר יעקב), והמחלוקת היא על עצם הדין של שור שנגח הקדש: לדעת רבי עקיבא משלם נזק שלם כדברי רבי שמעון בן מנסיא, ואילו לדעת רבי ישמעאל פטור מלשלם כדעת רבנן החולקים על רבי שמעון בן מנסיא.

תירוץ: אם כן מאי 'לא בא הכתוב': אם כל המחלוקת היא לגבי הקדש, מדוע אמר רבי עקיבא 'לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית' - והרי לגבי הדין שאמר רבי ישמעאל שגובים מהעידית של הניזק הוא מודה, והוא חולק רק לגבי הקדש, ואם כן היה עליו לומר רק את המשך דבריו לגבי הקדש?

תירוץ נוסף: ועוד מאי קל וחומר להקדש: מדוע אמר רבי עקיבא שיש 'קל וחומר', הרי הוא מקל לגבי ישראל שמשלם רק מהעידית של הניזק, ואילו הקדש חמור יותר מישראל ויתכן ששם יצטרך לשלם מהעידית של המזיק, ואם כן לא שייך לומר בזה 'קל וחומר' (אלא 'הוא הדין').

תירוץ נוסף: ועוד הא אמר רב אשי: שבכרייתא כתוב מפורש שהם נחלקו האם עידית של ניזק או עידית של מזיק.

*

רמי ליה אביי לרבא: יש סתירה בפסוקים. מצד אחד נאמר שעל המזיק לשלם מעידית: **"מִיֵּטֵב שְׁדָּהּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלַם"**, ומאידך נאמר שאפשר לשלם אפילו סובין: **"בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יִשִּׁיב לְבַעְלָיו"** המילה 'ישיב' מיותרת ללמד שניתן לשלם בכל סוגי 'ההשבות'.

לא קשיא: אם המזיק בא לשלם מעצמו - הוא יכול לשלם אפילו בסובין, אבל אם הוא לא בא לשלם אלא תבעו אותו בבית דין שישלם בעל כרחו - עליו לשלם ממיטב.

דיקא נמי: כך מדויק בפסוק שמדבר על 'מיטב' הנ"ל, שנאמר שם 'יִשְׁלֹם' דהיינו בעל כרחו, ואילו בבור נאמר 'יְשִׁיב' דהיינו מרצונו. [ואמנם גם בבור נאמר 'ישלם', אלא שהפסוק מתחלק לשני חלקים: בעל הבור ישלם - אם הוא משלם בעל כרחו ישלם ממיטב, כסף ישיב לבעליו - אם הוא משלם מדעתו יכול להשיב אפילו סובין. שיטמ"ק].

א"ל אביי: לא כתוב 'ישולם' שהוא לשון בעל כרחו, אלא 'ישלם' שהוא לשון מרצונו. אלא אמר אביי החילוק בין הפסוקים כדלהלן:

הרי שהיו לו בתים: אדם שיש לו פחות ממאתיים זוז - יכול לקחת לקט שכחה ופאה ומעשר עני. אפילו אם יש לו פחות זוז אחד (199) ונותנים לו אוכל בשווי 1,000 זוז בבת אחת - הוא יכול לקחת. אדם שיש לו נכסים בשווי מאתיים זוז אבל הוא לא מצליח למכור אותם ונמצא שכרגע הוא עני - נותנים לו מאה זוז כדי שגם אם הוא ימכור את נכסיו בזול מאד, ישארו לו מאתיים זוז, כי בכל מקרה נכסים נמכרים לא פחות מ-50 אחוז משוויים.

והוי בה מר: ורבה הקשה על הברייתא הזו: אם מדובר שהקרקעות של כל העולם הוזלו - הרי באמת הקרקעות שלו שוים פחות ממאתיים זוז, ומדוע הוא לא יכול לקבל כמו כל עני שאם נותנים לו בבת אחת אלף זוז יכול לקחת?

ואם מדובר שהשווי האמיתי של הקרקעות הוא מאתיים זוז, ורק הקרקעות שלו הוזלו, בגלל שהוא נכנס למצוקה כלכלית והשתדל יותר מידי למכור את הקרקעות שלו - אפילו זוז אחד אין לתת לו, כי באמת קרקעותיו שוים מאתיים זוז. (והוא פשע בכך שהתנהג בצורה כלכלית לא נבונה - תוס').

ואמר מר עלה: ותירץ רבה: בחודש ניסן הקרקעות יקרות, ובחודש תשרי הקרקעות זולות. משום שהקונה קרקע מעדיף לקנות בחודש ניסן כדי שיוכל לחרוש ולזרוע אותה בקיץ והיא תצמיח לו יכול בחורף, אבל הקונה בתשרי הפסיד את היכול של השנה הנוכחית.

העני הזה יש לו שדות בשווי מאתים זוז, אבל מכיון שהוא זקוק לכסף הוא מוכר אותם בתשרי במחיר זול. ולכן מצד אחד הוא לא עני כי השדות שלו שוים מאתיים בניסן, ומצד שני הוא לא עשיר כי עכשיו הם לא שוים מאתיים. ולכן נותנים לו מאה זוז כדי שימכור אותם בכל מחיר וישאר לו לפחות מאתיים.

וכך גם לגבי נזקין. מדובר שההיזק קרה בחודש תשרי. והמזיק צריך לשלם לניזק עידית במחיר הנמוך כמו שהיא שווה עכשיו. אבל אם הניזק מעדיף לקבל בינונית (כגון שהשדה שלו סמוכה לשדה הבינונית), והוא מבקש מהמזיק שיתן לו בינונית גדולה יותר ממה שהוא היה אמור לקבל מהעידית, וכך הוא יקבל את אותו השווי - יכול לומר לו המזיק: אם אתה רוצה לקבל עידית תיקח, אבל אם אתה רוצה בינונית אני אתן לך אותה לא לפי המחיר העכשיוי הזול אלא כמו המחיר היקר שהיא שווה בניסן (והיינו שדה קטנה יותר).

ועל כך מדברים שני הפסוקים. הפסוק 'מיטב' מדבר על מקרה שהניזק רוצה את העידית. ואילו הפסוק 'ישיב' (לרבות שווה כסף) מדבר על מקרה שהניזק רוצה את השווי של הנזק בשדה אחרת, שאז יכול המזיק לתת לו אותה לפי המחיר העתידי היקר.

מתקיף לה רב אחא בר יעקב: אם כן אתה מפחית את כוחו של הניזק, שאינו יכול לקבל את התשלום מבינונית וזיבורית לפי השווי העכשיוי, אלא הוא צריך לקבל אותם לפני המחיר היקר ובכך לקבל פחות שטח של שדה. והרי התורה יפתה את כוחו שיקבל אפילו ממיטב!

אלא אמר רב אחא בר יעקב: דברי רבה אמנם אינם נכונים לגבי נזיקין, אבל ניתן לומר אותם לגבי בעל חוב. (כרגע הגמרא עוצרת מיישוב הסתירה שבפסוקים ועוסקת בדברי רבה). שאם בא בעל חוב לגבות את חובו בתשרי, והוא מבקש מהלווה שבמקום לתת לו קרקע בינונית (כפי המגיע לו), הוא רוצה קרקע זיבורית גדולה יותר וכנ"ל. אומר לו הלווה: אם אתה רוצה בינונית תקח, אבל אם אתה רוצה זיבורית אני אתן לך אותה לפי המחיר היקר של ניסן והיינו קרקע קטנה יותר.

מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא: אם כן 'נעלת דלת בפני לוויים' שלא ירצו המלוים להלוות להם כסף. משום שהמלוה טוען: אם הכסף היה אצלי הרי היית מוכר לי את הקרקע הזיבורית במחיר הזול כפי השווי שלה העכשיוי, ובגלל שהלווית לך את הכסף אתה מוכר לי אותה לפי המחיר היקר?..

אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא: דברי רבה מתאימים לכתובת אשה. אדם שגירש את אשתו בתשרי והיא באה לגבות את המאתיים זוז של כתובתה. מגיע לה לקבל זיבורית, אבל היא מבקשת בינונית קטנה יותר. אומר לה הבעל: אם את רוצה זיבורית תקבלי לפי המחיר הזול, אבל אם את רוצה בינונית תקבלי לפי המחיר היקר של ניסן.

מכל מקום קשיא: הגמרא חוזרת ליישוב הפסוקים.

אמר רבא: כל מה שהוא רוצה לשלם הוא צריך לתת מהטוב והמשבח שבאותו דבר. דהיינו אם הוא רוצה לשלם שדות - ישלם מהטוב דהיינו עידית, ואם משלם סובין - ישלם סובין משובחים.

קושיא: והא 'מיטב שדהו כתיב: ואם כן המיטב הוא רק בשדות ולא בדברים אחרים. כי אם כוונת התורה למיטב שבכל דבר לא היה צריך לכתוב 'שדהו' אלא רק 'מיטב ישלם'.

אלא כי אתא רב פפא: 'מיטב' הגדרותו דבר שניתן למוכרו בקלות. ולכן אם הוא בא לשלם מטלטלין - כל מה שישלם זה נחשב ל'מיטב' כי תמיד ימצאו לזה קונים, אם לא כאן אז במקום אחר. חוץ מקרקע שצריך לתת דוקא ממיטב דהיינו מהעידית כדי שיוכל למכרה בקלות.

ועל כך הולכים שני הפסוקים: הפסוק של 'מיטב שדהו' - מלמד שאם משלם שדה שצריך לשלם דוקא ממיטב, והפסוק של 'ישיב' - מלמד שאם משלם מטלטלין יכול לשלם אפילו סובין

*

בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא: כששמין את הקרקעות של המזיק לדעת מהי העידית, האם שמין את העידית לפי העולם או לפי המזיק? דהיינו, אם יש למזיק עידית וזיבורית, והזיבורית שלו שווה כמו העידית של כל העולם. (כלומר העידית מיוחדת במינה, והזיבורית נחשבת ל'זיבורית' רק ביחס לעידית). האם עליו לשלם את הזיבורית שלו או את העידית שלו?

אליבא דרבי ישמעאל: אין כלל ספק, שהרי לדעתו הולכים לפי העידית של הניזק, ואם כן משלם את הזיבורית שלו שהיא כמו העידית של כל העולם. כל הספק הוא

אליבא דרבי עקיבא שהולכים לפי העידית של המזיק. הספק הוא: האם כוונת התורה רק שהמזיק לא ישלם לפי העידית של הניזק, אלא לפי העידית של העולם. או שכוונתה שעליו לשלם מהעידית שלו דוקא?

אמר ליה: התורה אמרה 'מיטב שדהו' דהיינו השדה של המזיק דוקא, ואתה מסתפק האם יתן לו עידית של העולם? כלומר ודאי שהולכים אחר העידית של המזיק ולא של העולם.